

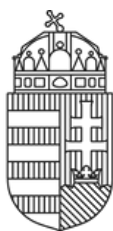
ÚNKP 2021/2022
Zárókonferencia

Absztraktfüzet

2022. június 16.

Új Nemzeti
Kiválóság Program

NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI
ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

PÁZMÁNY

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

ÚNKP 2021/2022

Zárókonferencia

2022. június 16.

Sophianum 112

Program

8.30-9.00 Érkezés, regisztráció
9.00-9.15 Megnyitó

Első szekció:

alapképzéses hallgatók

9.15-9.30 Endrédy Balázs
9.30-9.45 Lovas Andrea Ildikó
9.45-10.00 Kaltenecker Evelin
10.00-10.15 Kérdések, vita

10.15-10.30 kávészünet

Második szekció:

mesterképzéses hallgatók

10.30-10.45 Récsei Péter István
10.45-11.00 Hengán Kamilla
11.00-11.15. Vanyák Dóra
11.15-11.30 Germuska Veronika Erika
11.30-11.45 Kollerits Eliza
11.45-12.00 Kérdések, vita

Online szekció:

Ájben Katalin
Kiss Péter
Veszeloovszki Balázs

Előadásaik felvételei elérhetőek a btk.ppke.hu oldalon

12.00-13.00 ebédszünet

Harmadik szekció:

Doktori és posztdoktori 1

13.00-13.15 Gulás Máté
13.15-13.30 Lovizer Lilla
13.30-13.45 Schranz Áron
13.45-14.00 Bársony Laura
14.00-14.15 Kollár Dávid
14.15-14.30 Kérdések, vita

14.30-14.45 kávészünet

Negyedik szekció:

Doktori és posztdoktori 2

14.45-15.00 Hernády Judit
15.00-15.15 Zámbó Bianka
15.15-15.30 Dr. Zsila Ágnes
15.30-15.45 Dr. Horváth Csaba Péter
15.45-16.00 Kérdések, vita

16.00-16.15 Zárszó

Tartalomjegyzék

Alapképzéses ösztöndíjasok összefoglalói.....	2
Ájben Katalin.....	3
Endrédi Balázs.....	5
Kaltenecker Evelin.....	6
Lovas Andrea Ildikó.....	8
Mesterképzéses ösztöndíjasok összefoglalói.....	10
Germuska Veronika Erika.....	11
Hengán Kamilla.....	13
Kiss Péter.....	14
Kollerits Eliza.....	15
Récsei Péter István.....	17
Vanyák Dóra.....	19
Doktori hallgatói ösztöndíjasok összefoglalói.....	21
Bársony Laura.....	22
Gulás Máté.....	24
Hernády Judit.....	26
Kollár Dávid.....	28
Lovizer Lilla.....	30
Schranz Áron.....	32
Veszelovszki Balázs.....	34
Zámbó Bianka.....	36
Posztdoktori ösztöndíjasok összefoglalói.....	38
Dr. Horváth Csaba Péter.....	39
Dr. Zsila Ágnes.....	41

Alapképzés ösztöndíjasok összefoglalói

Az orosz etnikum évszázadok óta Kazahsztán legjelentősebb kisebbsége. Munkám során azt vizsgáltam, hogy miként változott meg az orosz kisebbség helyzete az 1995-2007 közötti időszakban, mindazonáltal, hogy az 1995-ös Alkotmány rögzítette az orosz nyelv státuszát orosz lakosok százezrei hagyták el Kazahsztánt a gazdasági helyzetre, a munkahelyi nehézségekre és az államalkotó nemzet súlyának növekedésére hivatkozva. Mindeközben létrejöttek azok a szervezetek az országban, melyek az orosz lakosok érdekeit hivatottak képviselni. Továbbá, megalakult az orosz Honfitársak Nemzetközi Tanácsa is, mely céljaul tűzte ki az orosz érdekek védelmét és előmozdítását a világ minden táján. A 2007-es év azért is tekinthető fontos mérföldkőnek, mivel ebben az évben alakult meg a Ruszkij Mir Alapítvány, melynek céljai között szerepelt az orosz nyelv népszerűsítése az egész világban.

Kutatásomhoz a következő kérdéseket vizsgálom meg: Hogyan reagált az orosz etnikum a kazah politikára? Továbbra is megtudta-e az orosz nyelv őrizni dominanciáját az országban? Milyen hatással voltak az említett, újonnan létrejövő szervezetek az orosz etnikumra? Emellett kitértem arra is, hogy hogyan érzékelték az oroszok a független Kazahsztán politikáját, miként alkalmazkodtak az új körülményekhez, hogyan hatott ez a változás identitásukra, milyen demográfiai átalakulások zajlottak le az említett időszakban. A kutatásból kirajzolódott, hogy miként változott az orosz etnikum helyzete 1995-2007 között, miként érintette őket a független Kazahsztán politikája, hogyan tudtak az új szerepükhöz alkalmazkodni, mennyire voltak hajlandók azonosulni az új életkörülményekkel, milyen cselekedeteket hajtottak végre érdekeik érvényesítése céljából. Megállapítható, hogy az orosz nyelv továbbra is a kölcsönös megértés és együttműködés nyelve maradt Kazahsztánban, megőrizte funkcióinak teljes körét. Ma is egyaránt használják a mindennapi szóbeli és írásbeli kommunikációban. Továbbá, az orosz nyelv, jelentőséggel bír a tudományos és kulturális információk hordozása terén is.

Megjegyzendő ugyan, hogy a Szovjetunió felbomlása után az oroszok jelenléte Kazahsztánban „megcsappant”, de mind a mai napig jelentős szerepük van, legtöbbször az ország északi, észak-kelti részén élnek, s szerepet játszanak az Orosz Föderációval való kapcsolatok kiépítésében. A kazahsztáni népek orosz nyelvtudásának szintjéről, az orosz nyelv számos területen történő használatáról, és legfőképpen az orosz nyelvoktatásban betöltött helyéről és szerepéről szóló adatok lehetővé teszik, hogy továbbra is jelentős helyet foglaljon el a kommunikáció területén. Végezetül érdemes megemlíteni, hogy az orosz etnikum a politikai életben is képviselteti magát, országban jelen vannak, azok a szervezetek, melyek az orosz kisebbség érdekeit képviselik, s próbálják megteremteni a kedvező feltételeket az ország orosz lakosainak.

A Paradicsom XXIX. éneke fordításának, kommentárának és kísérőtanulmányának elkészítése

Az ÚNKP-s programom egy nagyobb projektbe ágyazódva valósul meg: a Magyar Dantisztikai Társaság célul tűzte ki Dante Alighieri fő műve, az Isteni színjáték kommentált kiadásának az elkészítését, melyben megtalálható úgy az eredeti szöveg, mint annak magyar parafrázisa (tehát olyan fordítás, amely arra törekszik, hogy minél inkább kövesse az eredetit), bőséges kommentáryanag kap helyet az egyes sorokhoz adalékot nyújtva, és végül az énekek végén összegző kísérőtanulmány következik. Magyar nyelven ez az első ilyen volumenű vállalkozás. A projektben a Pokol már meg is jelent (Kelemen és mtsai 2019), magam a Paradicsom-kötetbe kapcsolódtam be, az OTDK-s értekezésem kapcsán (melyben Dante angelológiáját vizsgáltam) kaptam erre meghívást.

A Paradicsom 33 énekből áll, én a XXIX.-kel dolgoztam, ugyanis ebben nagyon hangsúlyosan van jelen az angyalok témája. Előadásomban elsősorban nem a parafrázisra és az egyes sorok kommentálására koncentrálok, hanem arra a problémára, ami a kísérőtanulmányomban is centrális szereppel bír: az angyali memória kérdésére (Paradicsom XXIX 70–84), mely tekintetében Dante határozottan azt képviseli, hogy nem bírnak vele, nincsen szükségük rá. Releváns kérdésként merül fel, hogy a dantei álláspont hogyan viszonyul a kor teológusainak az álláspontjához, Aquinói Szent Tamás szintén ezt képviseli (vö. ST I, q. 53. a. 5, q. 54. a. 5, ST I, q. 79. a. 6), azonban a recepciótörténet és a dantológia szempontjából is lényeges mozzanatot mutathatunk ki, amennyiben Scartazzini (1900) kommentárjától kezdve azon írások kerülnek többségbe, melyek ellentétet látnak Tamás és Dante álláspontja között.

Ugyan a memória témájánál éppen összhangot látunk Dante és Tamás között, mégis megfogalmazható a kérdés, hogy van-e Dantéra jellemző álláspontkialakítás, egyéni íz, s a válasz keresésében segítségünkre van a tárgyalt ének, áttekintjük az angyalok teremtésének (37–48. sor), lázadásának (49–65.) eseményét, illetve egy kegyelemtani analízist is végzünk (61–63.), s így érkezünk el a konklúzióhoz, hogy Dante nem csupán kompilatív módon követi a korabeli felfogást, hanem reflektivitás és határozottság jellemzi az állásfoglalásait.

Kutatásom témája a szóhangsúly helye az olasz nyelvben. Mai, olasz nyelvű könnyűzenei dalok hallgatása során észrevettem, hogy egyes szavakban az előadók nem arra a szótagra teszik a hangsúlyt az éneklés során, ahogy az megszokott. Felmerül a kérdés, hogy az eltérően hangsúlyozott szavak zavaróak-e az anyanyelvi nyelvhasználók számára, továbbá, hogy az olasz nyelvet idegen nyelvként elsajátítók körében okoz-e ez a jelenség nehézséget – például, hogy az egyes szavakat helytelen hangsúllyal tanulják meg.

A Måneskin rockegyüttes, és egy Cara művésznévén 2018 óta előadó énekesnő dalai mellett döntöttem a korpuszra vonatkozóan. Összesen 34 dalt hallgattam meg (együttes: 27; énekesnő: 7) kutatásom során. A kutatás során percepció-akusztikai módszert alkalmaztam, segédeszközt, például beszédanalizáló szoftvert nem használtam. Hogy pontosabb képet kapjak, lassítással is meghallgattam az egyes dalokat. Azokban a dalokban, ahol hallottam a megszokottól eltérő hangsúlyozást, több szempontból is megvizsgáltam az előadók által másként hangsúlyozott szavakat, például, hogy a szó az adott sorban hol helyezkedik el, milyen szófajú, vagy, hogy ismétlődése esetén minden helyen ugyanúgy hangsúlyozzák-e az adott szót. Az egyes hangsúlyok eltolására magyarázatot keresve az előbbi szempontokat figyelembe véve a verstan, a metrika felől is megközelítettem az eltolás motivációját – például, hogy vajon egy sorszerkezet, vagy a ritmus tartása miatt követi-e el az adott előadó.

A szóhangsúly kérdése az olasz nyelvben lényeges, mivel jelentésmegkülönböztető szereppel bírhat. Például az *ancora* és **ancora** esetén – az előbbi a „még” határozószót, míg utóbbi azt jelenti, „horgony”. A vizsgálatok során figyelembe vettem nyelvben előforduló hangsúlytalan elemek, másnéven klitikumok, valamint az idegen szavak, anglicizmusok kiejtését, hangsúlyozását is. A vizsgálati eredmények azt mutatják, hogy két zenei előadó, olasz anyanyelvű nyelvhasználó,

Cara és Damiano David (Måneskin együttes) esetében előfordult a a hangsúlyok eltolása, azonban ez a rövid, nem számottevően nagy korpuszt felölelő kutatás nem ad elég adatot ahhoz, hogy pontos képet kapjunk, és jelenségnek hívjuk ezt, amelynek hatása lehet az olasz nyelvre. Összességében izgalmasnak bizonyult számomra a kutatás, és más szempontokat alkalmazva is szeretném folytatni a későbbiekben.

A precuneus neurális hálózatkapcsolati aktivitásmintázatának hatása a mentális képalkotás élénkségére

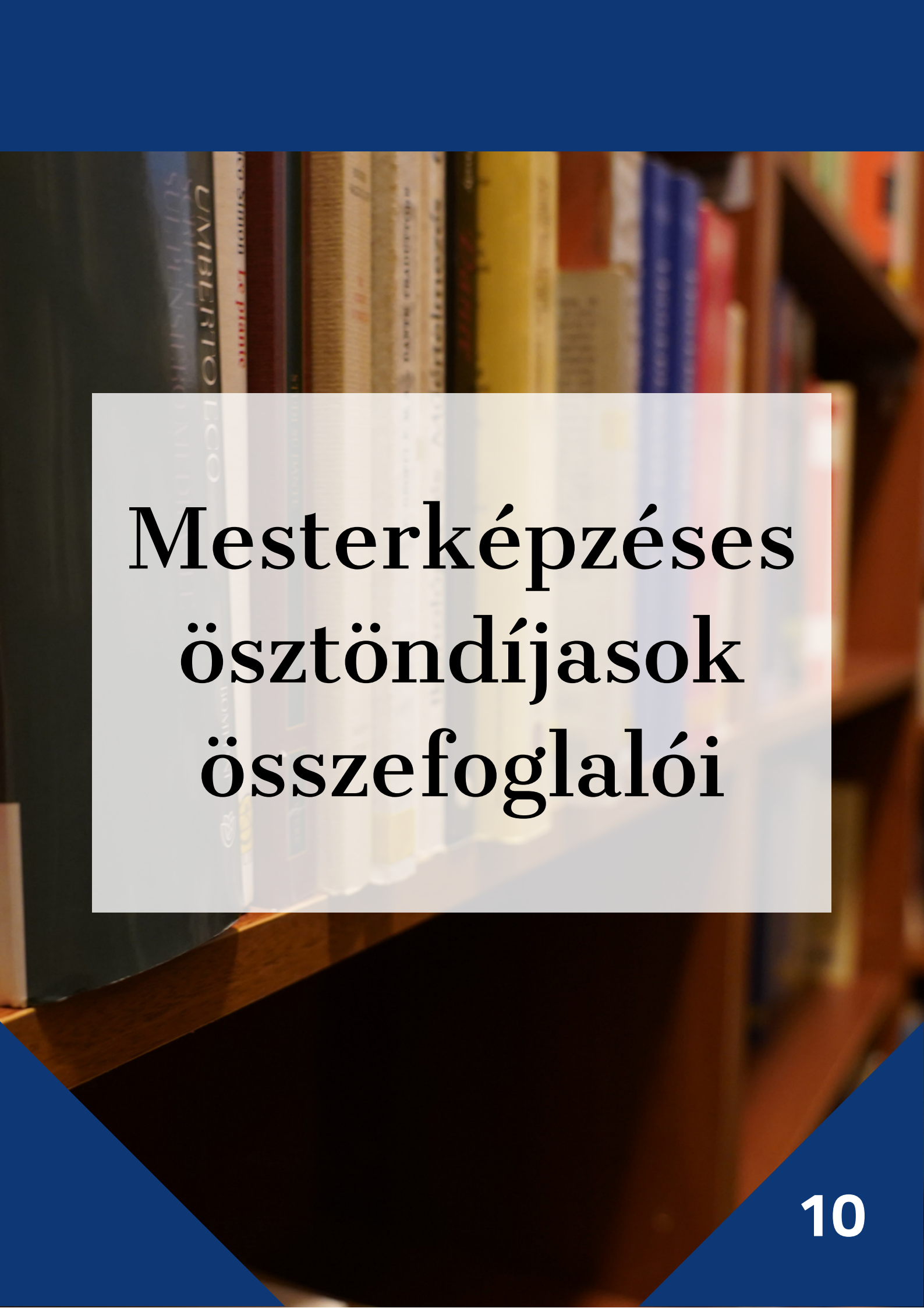
Elméleti háttér és célkitűzés: A vizuális mentális képzelet élénkségének háttérében álló agykérgi mechanizmusokat illetően a tudományos szakirodalom inkonzisztens. Jelen kutatás célja annak vizsgálata, hogy a képi képzelet élénksége milyen összefüggésben áll az agy nyugalmi aktivitásmintázatával.

Módszer: A képzeleti élénkséget egy önbeszámolón alapuló kérdőívvel mértük. 10 alacsony (azaz afantáziás) és 10 magas (azaz hiperfantáziás) képzeleti élénkséggel rendelkező vizsgálati alanyt választottunk ki a további mérésekhez (utóbbiak közül egy kiesett). A résztvevők három különböző vizsgálati helyzetben jelentkező nyugalmi állapotú elektroencefalográfiás (EEG) felvételeit készítettük el, majd a képzeleti élénkség spektrális összefüggéseit, a két csoport EEG spektrumának különbségeit és a különbségek topográfiai eltéréseit vizsgáltuk.

Eredmények: Az alpha (8,25-13 Hz) frekvenciatartományban mért aktivitás szignifikánsan negatívan korrelál a képzeleti élénkséggel. Az afantáziás személyek nyugalmi állapotú alpha aktivitása szignifikánsan magasabb, mint a hiperfantáziásoké. Az afantáziások esetében tapasztalt megnövekedett alpha aktivitás nem mutatott régióspecifikus eloszlást a topográfiai elemzések szerint, a különbség a teljes agykérgen megjelent. A három alkalmazott vizsgálati helyzet eredményei nagymértékben megegyeznek.

Következtetés: Mivel ebben a munkában csak szélsőségesen alacsony és magas képzeleti élénkségű résztvevőket vizsgáltunk, nem tudjuk, hogy a talált összefüggés a teljes képzeleti spektrumra vonatkozik, vagy pedig az egyik szélsőséges csoport eltérése van a háttérben. A topográfiailag is azonosított eltérések kiterjedtsége, valamint a három vizsgálati helyzetben mutatkozó hasonló eredmények azonban arra utalnak, hogy az eltérő alpha aktivitás a képzeleti tevékenység tekintetében különböző csoportok karakterisztikus vonása lehet.

Kitekintés: Eredményeink további vizsgálatára kiszélesítettük a kutatást egy neurotipikus intermedier csoport bevonásával, valamint az alanyok adaptív intelligenciájának és térbeli gondolkodásának felmérésével.

**Mesterképzés
ösztöndíjasok
összefoglalói**

"Isten(i)élmény: új történet & élő hit" módszer a gyakorlatban

Kutatásom témája az általános iskolás gyerekek hitéletre nevelése. Legfőbb célom az, hogy a gyerekek élő hitet kapjanak az iskolai hitoktatás keretei között. Kutatásom során először azt vizsgáltam meg, hogy mitől függ a hitéleti fejlődés. A szakirodalom megismerése után szintézisbe hoztam és táblázatba foglaltam a hitéleti fejlődést meghatározó elméleteket (E. Erikson személyiségfejlődés, Piaget kognitív és erkölcsifejlődés, Kohlberg erkölcsifejlődés és Fowler hitfejlődés elméleteit), majd ezek egymásra gyakorolt hatásait elemeztem, amelyből pedagógiai alapelveket és következtetéseket állapítottam meg. Ezután azt vizsgáltam meg, hogy milyen módszertannal lehetséges a hitéletre nevelés iskolai keretek között, hogyan lehet a gyerekeknek élő hitet adni. Néhány narratív módszert megvizsgálva saját módszert dolgoztam ki, az Isten(i)élmény: új történet & élő hit módszerét. A módszer lényege a dialógus Istennel, önmagunkkal és a másik emberrel, ezt gyakorolva meggyőződtem arról, hogy a gyermekek egyéni hittapasztalatokat szerezhetnek.

Az éves tanári gyakorlatom alatt harmadik és hetedik évfolyamos tanulóknak ezzel a módszerrel tanítottam a hittant, mindkét korcsoportnak 10-10 órát. Kutatásom során, a módszerem hatását vizsgálva, többféle helyzetfeltáró kutatási módszert és eszközt alkalmaztam (kérdőív, megfigyelés, interjú, tartalomelemzés – történetek, önértékelő füzet).

Az előfelmérésen (10-10 óra megtartása előtt) a gyerekek egy kérdőívet töltöttek ki, amelyben a hitéleti aktivitásukat vizsgáltam, majd az utófelmérésen (az órák megtartása után) újból kitöltötték a gyerekek ezt a felmérést. A kapott eredményeket külön-külön is elemeztem, végül pedig összehasonlító elemzést végeztem. Az így kapott eredményekből tanulságokat vontam le és új kérdéseket fogalmaztam meg. A megfigyelés a 3.b és a 7.a osztályban egy-egy tanóra keretében zajlott. A megfigyelési szempontjaim a tanulói érdeklődés, aktivitás és kreativitás voltak. Mindezt az Istenkapcsolat fejlődése szempontjából vizsgáltam meg és elemeztem.

Tanórai megfigyelés alapján 2 fő harmadikos és 2 fő hetedikes interjúalanyt választottam, akikkel egy-egy délután beszélgettem. Az interjúk célja a gyerekek hitbeli fejlődésének alaposabb megismerése volt.

A történetek tartalomelemzése során, azokat az új történeteket vizsgáltam, amelyeket a gyerekek az órákon hoztak létre a tanító történetek, az alkalmazott kép, a kérdések és a háttérzene segítségével. Az így létrejött tanulói narratívákat a következő szempontok alapján elemeztem: a gyermek Istenkapcsolata, attitűdje, a történet kidolgozottsága és hossza.

Az önértékelő füzet célja, hogy a gyermek megtanulja értékelni önmagát és az őt ért hatásokat. Ezeket a feljegyzéseket is elemzés tárgyává tettem.

Hitéleti nevelői tevékenységem vezérmondata:

„Egyedül Krisztus tanít, bárki más csak annyiban, amennyiben az Ő hírnöke vagy tolmácsa, és amennyiben Krisztus szól ajka által. Minden hitoktatóra vonatkoznak Krisztus titokzatos szavai: „Az én tanításom nem az enyém, hanem azé, aki engem küldött” /Jn 7,16/ (Tomka 2015) Ez a kutatás, beleértve az általam kidolgozott módszer működését, csak akkor éri el célját, ha a módszertan és a hitoktató által Krisztus tud szólni.

Hengán Kamilla

A szociális kompetencia fejlesztési lehetőségei az oktatásban

A hazai oktatási rendszer kiemelt része a kompetenciafejlesztés. Ennek hatékony módszere lehet a fejlesztőfeladatok alkalmazása. Kutatásomban a szociális kompetencia fejlesztését vizsgáltam történelem órákon. A szociális készségek teszik alkalmassá az egyént, hogy a társadalomban élni tudjon, a céljait el tudja érni és embertársaihoz elfogadóan viszonyuljon, ezért fontos ezzel foglalkozni a közoktatásban eltöltött évek alatt. A tantermi oktatásban elsődlegesen, a kompetencia ismeretelemeinek bővítéséről beszélhetünk, de az egyes munkaformákkal a készségszintű fejlesztés is elősegíthető. A folyamatos fejlesztőtevékenységek alkalmazása pedig attitűdváltozást eredményezhet.

Három korcsoportnál (6., 9., 11. osztály) alkalmaztam fejlesztő típusú feladatokat. A tanítási folyamatok elején és végén egy kérdőívet töltöttek ki a diákok. Majd ezek összehasonlításával felmértem megfigyelhető-e elmozdulás a csoportok szociális érzékenységében a fejlesztés hatására. Valamint azt is vizsgáltam, hogy a fejlesztőtevékenységek időtartama mennyiben befolyásolja az elmozdulást.

A „felvett hagyomány” a 18. századi örmény történetírásban

Az aranykori örmény történetírás egyik meghatározó eleme a Robert W. Thomson által „felvett hagyománynak” nevezett szöveghagyomány, miszerint a 4-5. századi örmény történelem a kereszténység védelméért folytatott sorozatos harcok láncolata, melyben az örmény egyház és az örmény főúri családok támogatásával felveszik a küzdelmet a pogány perzsákkal, majd a bizánci egyházzal, illetve az arab hódítókkal.

Előadásunkban Dondoni Vártán József örmény származású magyar történetíró munkájában – Örmény Nemzet Históriaja – vizsgáljuk a „felvett hagyomány” megjelenését. Hipotézisünk szerint a korszak legfontosabb örmény történírójának, Mik'ayēl Č'amč'eanc' nyomán Dondoni is az új alapokra helyezett történetírással már el kell, hogy határolódjon a „felvett hagyomány” feldolgozásától. Mindezen elv igazolásához Dondoni munkáját más, örmény szerzők (mint: Agat'angelos és Sebeos) munkáit hasonlítjuk össze. Az összehasonlítás során megvizsgáljuk a művek történelmi háttérét, és a keletkezési körülményeket. A műveket kronologikus sorrendben vizsgáljuk.

A vizsgálat során végén láthatjuk, hogy hipotézisünk igaznak bizonyult. Habár úgy tűnik, Dondoni több helyen is beépítette munkájába a „felvett hagyományt” műve egészében ez nem jelenik meg, sőt a magyar szerző elhatárolódik az ókori szerzőknél látott egyházi naratívától.

Kulcsszavak:

örmény történetírás „felvett hagyomány” örmény egyház

Pajzsmirigybetegséggel élő nők életminősége a társas támogatás, a megküzdés és a kontrollérzet függvényében

Háttér: A 2019-ben készült Európai lakossági egészségfelmérés eredményei alapján a nők 51%-át érint valamilyen krónikus betegség hazánkban. A pajzsmirigybetegséget – bár több, mint 650.000 nőt érintett 2019-ben a KSH szerint – nem vizsgálta egyik életminőségi kutatás sem Magyarországon, pedig indokolt lenne.

Célok: A kutatás célja a pajzsmirigybetegek klinikai egészségpszichológiai mutatóinak feltérképezése, különös tekintettel a kontrollérzet, a társas támogatás, valamint a megküzdés mutatóira. Célunk, hogy a betegcsoport életminőségét befolyásoló tényezők feltárára kerüljenek, majd ezen eredmények alapján kidolgozott új terápiás módszerek a gyógyszeres kezelés kiegészítéseként segíthessék a pajzsmirigybetegek életminőségének javítását, csökkentve ezáltal az ellátórendszerre háruló terheket. Az adherencia mértékének feltérképezésével, majd a háttérben meghúzódó összefüggések feltárással javítható lehet a gyógyszereszedési hajlandóság, és ezáltal az életminőség is.

Módszer: Az online adatgyűjtést követően 1058 magyar nő (18–74 év, $M = 36,2$, $SD = 10,93$) adata került elemzésre. A személyek négy csoportba kerültek: hypothyreosis (392 fő), Hashimoto-thyreoditis (588 fő), hyperthyreosis (36 fő), Graves-Basedow-kór (42 fő). A kórházi adatgyűjtés során a felvett 30 fő adatához az online mintából kiemelt, életkorban illesztett mintával dolgoztunk. Használt kérdőívek: Thyroid-Related Quality of Life Measure, Betegségkogníció Kérdőív módosított változata, Társas Támogatás Kérdőív, Megküzdési MódoK Kérdőív, Morisky 8-pont gyógyszeres kezelés beteg-együttműködést mérő kérdőíve, Többdimenziós Egészség-kontrollhely Skála – C-Forma.

Eredmények: A kutatás eredményei között szerepel, hogy a különböző pajzsmirigybetegségben szenvedő nők életminősége a változatos tünetek ellenére nem tér el egymástól. Fontos eredmény még, hogy az életminőséget befolyásolja a társas támogatás mértéke, illetve az adherencia mértéke is. A kórházi és az online minta között nem volt különbség adherencia tekintetében, ami a kórházi minta megbízhatóságát jelzi.

Következtetések: Látható, hogy a betegek számára szükséges egy szociálisan támogató és megtartó közeg, hogy segítse őket a gyógyulásban vagy a betegség szinten tartásában. Pszichológusként, egészségügyi dolgozóként ebben támogathatjuk őket, hiszen változatos tünetekkel kell megküzdeniük. A megküzdési stratégiák fejlesztése és az egészségpszichológiai prevenció és felvilágosítás nagy hatással bírhat a pajzsmirigybetegek ellátásában és támogatásában, illetve az egyéni terápiákban is.

Az orosz cár és a perzsa sah Hegyi-Karabahban – A 19. század birodalmainak küzdelme a dél-kaukázusi határrégióért

Bevezetés

Kutatásunk aktualitását a 2020 őszi, hegyi-karabahi, örmény–azeri fegyveres konfliktus adta.

Anyag és módszerek

Kutatásunk azt tűzte ki céljául, hogy mind az időt, mind a teret kibővítsük, hogy a Fernand Broudel-i (1902–1985) *longue durée*, vagyis a hosszú időtartam segítségével megértsük a jól látható katonai szembenállás alatt húzódó történelmi struktúrákat. Így eseménytörténet helyett évszázadok tendenciáit és birodalmak működését figyeljük meg. Ennek értelmében a 18. századi perzsa és a 19. századi orosz uralom örmény társadalomra gyakorolt hatásait vesszük szemügyre. Az időtartam vizsgálatot az *empire and national state* koncepcióval egészítjük ki, aminek a segítségével az említett két birodalom működését és befolyását elemezzük, illetve hatásait vizsgáljuk a térségben élők gondolkodására és közvetve a ma eseményeire.

Eredmények

Munkánk során megvizsgáltuk a perzsa- és az orosz Kaukázus vallási, gazdasági és etnikai struktúráit. Ennek eredményeként fontos rögzíteni, hogy az örmény (keresztény) identitásban tetten érhető a muszlim vallás mint civilizáció nyomai, ami hosszú évszázadok alatt azt a képet mutatta, hogy birodalmi kereteken belül képesek elkülönülve, de együtt élni különböző népcsoportok – kulturális összetevő. Míg a Perzsa Birodalomban a muszlim hitűek között kisebbséget alkotott az örménység, addig a cári Orosz Birodalomban a kereszténységhez csatlakozva már a többségi tár-

-sadalom részeinek érezhették magukat. Ennek ára a kaukázusi, örmény lakta területek fontosságának és gazdasági erejének csökkenése volt – gyakorlati/gazdasági összetevő. Mivel ez egybeesett a nemzeti ébredés időszakával, a nacionalizmus átalakította a korábbi történelmi struktúrát, és így a nemzeti önrendelkezés felé tendált.

Következtetés

Az empire and national state koncepció tanulságai alapján megállapítottunk két lényegi összetevőt a vizsgált időszakban és területen: a kulturális és a gyakorlati/gazdasági komponenseket. Ezt értelmezve világossá vált, hogy a hiába került 1828 után orosz fennhatóság alá a Jereváni kánság, a gyakorlatban ez a kulturális elem erősödését, de a gazdasági, így a gyakorlati elem gyengülését hozta magával (Jerevánban és környékén), amelyek hosszú távon a nacionalizmusért és a területi vitákért is felelősek.

Kulcsszavak:

Hegyi-Karabah, longue durée, empire and national state, 18–19. század

A drámapedagógia módszertanára épülő önismereti projekttervek fejlesztése és gyakorlati megvalósítása

Kutatásom alapja egy olyan fejlesztés, amelyben a nem drámaszakos középiskolai tanárok számára állítottam össze drámapedagógián alapuló projekttervezeteket. A projekttervek három fázisra bontva (érzékenyítés, involválódás és alkotás), az alkalmak felépítettségével és részletes drámajáték-leírásokkal lehetőséget biztosítanak három téma (egy október 23-i megemlékezés, egy morálisdráma és egy társadalmi probléma) feldolgozására a megszokottól eltérő keretek között.

Az iskolai közösségekben – az osztályon belül vagy kívül szerveződött csoportokban egyaránt – számos olyan mindennapi dilemmával találkozhatnak a fiatalok, amelyről kevés szó esik a tanórákon. A drámapedagógia módszere nemcsak az adott közösséget építi, de fejleszti az önismeretet is. A korábbi fejlesztésből kiindulva nagy hangsúlyt fektettem olyan témák kidolgozására, amelyek a tanulók aktuális problémáit helyezik középpontba.

Az első projekttervezetben az egészséges testkép kialakítása a meghatározó téma, hiszen a tanulók a közösségi portálokon számos módon találkozhatnak olyan impulzusokkal, amelyek irreális elvárásokat támasztanak velük szemben, és a „tökéletes” test kialakítására ösztönzik őket szigorú diéták és edzések árán. Ugyanezen felületeken szerencsére a „body positivity” kampány is egyre nagyobb teret kap, a projekttervezet célja ennek támogatása és kiszélesítése a különböző korosztályokra.

A második projekttervezet témája egy globális probléma, a környezetvédelem. A tanulók ebben az esetben is szélsőséges nézetekkel találkoznak, amelyekkel nehéz azonosulni. A projekttervezet három hívószó köré épül (természet, társadalom, tettek), amit egy-egy alkalom bont ki részletesen. A drámajátékokon keresztül a tanulók kifejthetik saját véleményüket, és olyan tanácsokat fogalmazhatnak meg a környezetvédelem jegyében, amelyek társaik számára is hasznosak lehetnek.

A harmadik téma alapját a régi magyar drámairodalom egyik különlegessége, a *Hippoclidés tragédiája* képezi. A morálisdráma allegóriáin keresztül a tanulók örökérvényű erkölcsi kérdésekre fogalmazzák meg saját válaszukat, emellett aktualizálják a drámát, és egy olyan feldolgozást készítenek, amelyet akár színpadon is be tudnak mutatni.

Doktori hallgatói ösztöndíjasok összefoglalói

Nyelvkritikai jellemzők Peter Handke prózai műveiben 1985 és 1995 között

Peter Handke írásművészetét már első elbeszéléseitől kezdve (1960-as évek) a nyelvhez fűződő különleges viszonya határozza meg. Az élő klasszikusként számontartott osztrák szerző egész életművére jellemző, hogy a cselekmény helyét a nyelv, s a saját nyelvhasználatának reflektálttá tétele veszi át. Számos szövege magát az írás folyamatát és az elbeszélés létrejöttét állítja a középpontba, mindezt pedig intenzív (nyelv)filozófiai utalások kísérik. Ebben a tekintetben a Handke-kutatás főképp Ludwig Wittgenstein és Martin Heidegger recepcióját vizsgálja, előbbit viszont igen felületesen.

A készülő disszertációm célkitűzése ezen okokból a nyelvfilozófiai vonatkozások vizsgálata Peter Handke prózájában, különös tekintettel Ludwig Wittgenstein filozófiájának hatására és az életmű során tetten érhető nyelvfelfogás-változásra, amelyet mesterszakos szakdolgozatomban állapítottam meg. A dolgozatban Handke két, prózájának eltérő periódusaiból kiválasztott elbeszélését hasonlítottam össze egymással. Eredményként egyrészt elmondható, hogy a nyelvi problematika a szerzői oeuvre egészén végigvonul. Azonban az egyes elbeszélésekben fellelhető nyelvi viszonyt illetően lényeges különbségekre is figyelmes lettem: Az életmű korai szakaszának (60-as, 70-es évek) szövegei után, amelyek nyelv és valóság viszonyával, a kimondható határaival foglalkoznak, valamint Wittgenstein nyelvkritikájához és korai filozófiájához, a *Tractatus logico-philosophicus*-hoz köthetők, a 2020-ban megjelent *Das zweite Schwert* c. elbeszélésben nem ismeretelméleti kérdések állnak a középpontban, hanem a nyelv pragmatikai aspektusa, valamint a „nyelvjáték” (*Sprachspiel*), amely Wittgenstein kései filozófiájának (Filozófiai vizsgálódások) alapfogalma.

A 2021-2022-es tanévi ÚNKP ösztöndíj keretében megvalósuló kutatásom során korábbi eredményeimre alapozva Peter Handke 1985 és 1995 között megjelent, általam kiválasztott prózai műveiben terveztem feltérképezni a nyelvhez való viszonyulást, amelyet Wittgenstein filozófiájának tanulmányozásával kísértem. A program során kitűzött elsődleges célom az eddigi kutatásaim kiterjesztése és a szerző életművében végbemenő nyelvfelfogás-változás pontosabb nyomon követése volt.

A prozódia hatása a diszjunkciót tartalmazó tagadó mondatok értelmezésére: Magyar felnőttek beszédprodukciója és óvodáskorú gyermekek beszédpercepciója.

A diszjunkciót tartalmazó tagadó mondatok logikailag potenciálisan kétértelműek:

(1) János nem ette meg az almát vagy a körtét.

Vagy a negáció esik a diszjunkció logikai hatókörébe ($OR > NEG$ = „egyik vagy másik nem”), vagy a diszjunkció esik a negációéba ($NEG > OR$ = „egyik sem”). Szabolcsi (2002) szerint a nyelvek egyik csoportjában (+PPI nyelvek; Goro, 2004, Crain, 2012), melybe a magyar is tartozik, a diszjunkció Pozitív Polaritású Elem (PPI), és emiatt nem lehet tagadás közvetlen hatókörében.

A Szemantikai Részhalmaz Elv (SSP; Crain, Ni és Conway, 1994) jóslata szerint a nyelvvelsajátítás kezdeti szakaszában a gyerekek a logikailag kétértelmű mondatoknak a logikailag erősebb értelmezését preferálják; ez jelen esetben a $NEG > OR$ értelmezés. A korábbi kísérletes szakirodalom több +PPI nyelvben is megerősítette az SSP jóslatát (pl. japán, mandarin, török).

Pagliarini et al. (2018) kísérletében azonban olasz óvodáskorú gyerekek 50% feletti arányban az $OR > NEG$ olvasatot érték el. A szerzők hipotézise (=H) szerint ez annak köszönhető, hogy az olaszban az „egyik sem” olvasatot a mondattagadással tagadó egyeztetésbe lépő mellérendelt forma fejezi ki. A két másik +PPI nyelvben, a magyarban és a franciában megismételt kísérlet azt mutatta, hogy a magyar és francia gyerekek az olasz gyerekekhez képest inkább a $NEG > OR$ értelmezést preferálják (a magyarban 75%-ban; Pagliarini et al. 2021). Mivel e két nyelv is tagadó egyeztetéses, ez aláásni látszik H-t. Pagliarini et al. (2018) és Pagliarini et al. (2021) azonban nem kontrollálta az intonációt, így nem kizárt, hogy az egyes nyelvek vizsgálataiban alkalmazott intonációs mintázatok különbségei okozták az eltéréseket a szóban forgó nyelvek eredményei között.

Első kísérletem a prozódia magyar óvodáskorú gyerekek mondatértelmezésére gyakorolt potenciális hatását vizsgálta. Eredményeim arra utalnak, hogy olyan prozódia mellett, amelyben az (1) típusú mondatok egy intonációs frázist alkotnak, Pagliarini et al. (2021) magyar gyermekcsoportjához hasonló eredményeket kapunk (71%), ha azonban a diszjunktív mellérendelés második tagja új intonációs frázist kezd, az OR>NEG értelmezés az esetek 53%-ában elérhető, az olasz gyermekek adataihoz hasonlóan. Második kísérletem, mely a prozódiai mintázatok validálását szolgálja, jelenleg az adatfelvétel fázisában van.

A 17-18. századi magyar nyelvű irodalom egyik legnépszerűbb kiadványa volt az Istenes énekek, mely katolikus és protestáns edíciókban is megjelent. A kiadvány időről időre változó szövegösszetétele, illetve kötetszerkezete a korabeli kötetkompozíciók kialakítását jellemző elvek vizsgálatát a szövegkiadók oldaláról is lehetővé teszi. Népszerűsége miatt e kiadvány a korabeli szerzők számára is vonatkozási pontot szolgáltatott, hatással lehetett irodalomszemléletükre, tartalmi és formai jellemzőinek áttekintése ezért a barokk költők alkotásmódját is segíthet jobban megérteni. A kutatás célkitűzése az volt, hogy az első fennmaradt kiadásoktól kezdve áttekintést nyújtson az Istenes énekek kiadástörténetéről, az egyes szerkesztők kötetkomponálási koncepciójára fókuszálva.

Kutatásom során az 1632-es bártfai és az 1633-as bécsi kiadás vizsgálata bizonyult a legeredményesebbnek, ezért előadásomban ezekre fogok részletesen kitérni.

Az 1632-es bártfai őskiadás Balassi-Rimay-része összesen 53 költeményt tartalmaz, majd a vegyes énekrész következik, végül pedig egy imagyűjtemény. Az első szakaszon belül két nagyobb tömb különíthető el: míg az első részben túlnyomórészt Balassi versei csoportosulnak, a másodikban Rimayé. Tartalmi szempontból mindkét rész két-két alegységre tagolódik: [2 +] 10 + 16 | 16 + 11. Ha közelebbi vizsgálat alá vesszük a két verstömböt, olyan tartalmi hasonlóságokat fedezhetünk fel, amelyek arra mutatnak, hogy a második egységben az első tömb tematikus elemei tükröződnek vissza, jóllehet némileg módosult formában. A kötetkompozíció számarányai és belső elrendezése is arra mutat, hogy a kiadvány tudatos szerkesztői munka eredményeként jött létre. A voltaképpeni Balassi-tömb képezi az első bűnbánati szakaszt, mely az egyén belső harcát jeleníti meg. A majdnem kizárólag Rimay-darabokból össze tevődő második szövegcsoportjában ábrázolt bűnbánati folyamat ugyan szintén személyes fohászokkal indít, az egyén társadalmi-történeti valósága felé fordulás azonban itt nagyobb nyomatékot kap. A bécsi edícióban – minden szerkezeti eltérés dacára is – ugyanez a szövegeket két eltérő hangsúlyú bűnbánati folyamatba tagoló váz fedezhető fel.

Az 1633-as, ténylegesen nem megjelent bécsi kiadásból hiányzik a Balassi-szakaszra következő, elkülönülő vegyes énekrész, tartalmaz viszont egy verses függelék. Különösen érdekes a bécsi kiadás Epicedium-változata, ill. az őskiadás átszerkesztési folyamata. A bécsi edíció Balassi-szakaszának belső tagolódása ugyanis megfelel a szerkesztő által Balassi Bálint alakja kapcsán megteremtett két, némileg eltérő perspektívát alkalmazó meghalás-narratívának. Ami az első nagy szövegegységben majdnem tisztán belülről fokalizálva, benső lelki történések formájában tárult elénk, s csupán a záró Rimay-versben kap külső megvilágítást, az a második egységben már mint a benső, személyes és a külső, életrajzi-történeti nézőpontú ábrázolásmód ötvözete jelenik meg. E második alegység középpontjában az Epicedium áll. Rimay alkotása az átszerkesztés és a köré csoportosított szövegek kontextusába való beágyazódás miatt sajátos átértelmezési, hangsúlyáthelyezési folyamaton megy keresztül. E folyamat során a szerkesztő mintegy átformálja a kiadvány irodalmi nyelvét protestánsról katolikusra, ill. világiusról kegyességre. Az Epicedium verssorrendjének első pillantásra zavarba ejtő „felforgatása” is e tevékenység részét képezi. Fontos kiemelni, hogy a kötet tartalmából kirajzolódó rekatalizációs szándék mellett azonban legalább ugyanilyen fontos szerkesztői motivációt képez a törökellenes küzdelmekre való buzdítás.

Az Istenes énekek a régiség irodalmának egyik olyan fontos emléke, amely alapvetően meghatározta Balassi Bálint és Rimay János költészetének korabeli befogadási kereteit, módjait. Jelentősége ellenére azonban e kiadványtípus kiadástörténete máig számos ponton homályos. A kötetkompozíciók vizsgálata talán a textológiai problémák számára is kínálhat új megközelítési módokat.

Weber és Hume: Kémiai analógiák a történet- és társadalomtudományos gondolkodásban

A kutatás elsődleges célja, hogy feltárja az elektív affinitás fogalmának társadalomtudományos jelentőségét és implikációit. A – kémiából kölcsönzött – kifejezés legmeghatározóbb társadalom és humántudományos alkalmazása Max Weber német szociológus és David Hume skót filozófus nevéhez köthető. Ahogy azt már más szerzők is kimutatták (Löwy 2004; McKinnon 2010; Demeter 2016, 2017), mind Weber mind pedig Hume egy olyan elemzési keret kidolgozására tett kísérletet, amely révén a társadalmi, gazdasági, történeti és mentális jelenségeket heterogén, kvalitatív tulajdonságokkal rendelkező elemek közötti kölcsönhatások révén írhatták le. Ez a modell implikációit tekintve viszont alapvetően különbözik a gyakran nekik tulajdonított mechanikus leírásoktól. Míg utóbbiak a vizsgált jelenségeket vagy monokauzális, lineáris oksági összefüggések révén próbálják leírni, vagy pedig különböző univerzális törvények eredőjének tekintik. Ezzel szemben az elektív affinitás fogalmára épülő weberi és hume-i megközelítés a vizsgált jelenségek működését nem „első elvekből és homogén korpuszculák kölcsönhatásából, hanem az anyag belső aktivitásából, heterogén kvalitatív jellegek együtthataisaiból vezeti le” (Kampis 2017: 2). Ezt a modellt az teszi különösen aktuálissá, hogy alapvetéseiben megegyezik azokkal a kurrens társadalomtudományos megközelítésekkel (például.: ágens-alapú modellezés és hálózatelemzés), amelyek a komplex rendszerek működését próbálják meg megragadni.

Mindezekkel összhangban az előadás két célt tűz ki. Egyrészt bemutatja az elektív affinitás fogalmára épülő weberi és hume-i keretrendszert, másrészt pedig illusztrálja, hogy hogyan alkalmazható ez a fogalom kurrens társadalomtudományos kérdések leírására.

Hivatkozások:

McKinnon MA (2010) Elective Affinities of the Protestant Ethic: Weber and the Chemistry of Capitalism. *Sociological Theory* 28(1): 108-126. DOI: 10.1111/j.1467-9558.2009.01367.x

Kampis G (2017): Review of the Doctor of Science dissertation of Tamás Demeter: David Hume and the culture of Scottish Newtonism Available at <http://real-d.mtak.hu/897/9/Kampis%20Gy%C3%B6rgy.pdf>

Demeter T (2016) David Hume and the Culture of Scottish Newtonianism Methodology and Ideology in Enlightenment Inquiry. Leiden: Brill. DOI: 10.1163/9789004327320

Demeter T (2017) A Chemistry of Human Nature: Chemical Imagery in Hume's Treatise. *Early Science and Medicine* 22(2-3): 208-228. DOI: 10.1163/1573382302223p05

Löwy M. (2004) Le concept d'affinité élective chez Max Weber. *Archives de Science Sociales de Religion* (127):93–103. DOI: 10.4000/assr.1055

Akárcsak az általa kitalált „Kék virág”, bizonyos értelemben maga Novalis is a korai német romantika szimbolikus alakjává vált,[1] töredékben maradt regénykísérlete, a Heinrich von Ofterdingen pedig a jénai iskola esztétikai filozófiai programjának kvintesszenciáját jelenti.[2] Jelen kutatás komparatív (-irodalomtörténeti) aspektusból, abban az intertextuális viszonyrendszerben vizsgálja a művet, amely azt a korai német romantika kulturális kánonjához, ezen belül elsősorban Dante Isteni színjátékához fűzi. Emiatt eleve is kettős célkitűzés jellemzi, hiszen a dantei hagyományhoz fűződő viszony értelmezésén túl, a regényben fellelhető intertextuális utalásrend feltárásán keresztül ugyancsak fontos és releváns információkat szeretne gyűjteni a mű saját történetiségére s arra az adott diskurzusrendre vonatkozóan, amelyben keletkezett.[3]

Jóllehet a szerzők közti tényleges hatástörténeti kapcsolatot nemrégiben az összehasonlító irodalomkutatás és kontaktológia is azonosította,⁴ számomra nem elsősorban ennek a kapcsolatnak a további részletezése volt érdekes (noha a kölcsönzések és reminiscenciák kimutatása korántsem mondható teljesnek), hanem annak a tipológiai rokonságnak és azoknak a poétikai párhuzamoknak a feltárása, amelyek a szövegeképítés vagy az intertextuális eljárások hasonlóságaiban és/vagy eltéréseiben ragadhatók meg. Egyszerre érvényesítve tehát a történeti műfajpoétika (motívumkutatás), a regényelmélet és a diszkurzív szövegértelmezés módszereit, elemzésem az Ofterdingen olyan leitmotívumait és egyéb alakzatait (allegóriáit) tár-

[1] Schafranski, Rüdiger (2010), *Romantika. Egy német affér*, ford. Horváth Géza, Budapest, Európa

[2] Horváth Géza (2013), „»A szeretet semmi más, mint a legmagasabb természetpoézis« Novalis természetfelfogása a regények regényében, a Heinrich von Ofterdingenben”, *Kellék* 2013/50, 65–75.

[3] Kulcsár-Szabó Zoltán (1995), „Intertextualitás: létmód és/vagy funkció?”, *Kellék* 1995/4, 495–541.

[4] Vietta, Silvio (2008), „Dantes »Matelda« und Novalis' »Mathilde«: Die Säkularisierte Gestalt des irdisches Paradieses, in Herbert Uerlings and Silvio Vietta, eds., *Ästhetik, Religion und Säkularisierung I: Von der Renaissance zur Romantik*, 111–131., DiMassa, Daniel (2014), „Wir Haben Keine Mythologie”: Dante's *Commedia* and the Poetics of Early German Romanticism, *Publicly Accessible Penn. Dissertations*. 1259. <https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3071&context=edissertations> (Utolsó hozzáférés: 2022. 06. 08.), Valastyán Tamás (2021), „»A poézis a kedély...« – Dante és Novalis: költészetfelfogásuk tükrében –”, *Literatúra* 2021/3, 335–358.

ja fel, melyek konkrét dantei minták textuálizálódása és reszemantizációja során, a novalisi episztemológia szellemében válnak ismét funkcionálissá a regényi szüzsében.[5] Másképp fogalmazva a vizsgálat voltaképp arra fókuszál, miként romantizálta át Novalis ugyanazt a hármas ismeretelméleti rendszert (értelem – teológia – misztika), amelyet ötszáz évvel korábban Dante az Isteni színjáték Vergiliusának, Beatrice-jének és Szent Bernátjának allegorikus alakjaiban felépített, [6] s ennek mintájára, hogyan értelmezte újra a romantikus költői individuum valóságához és transzcendenciához fűződő viszonyát.

Összegzésként a kutatás rámutat, hogy a Novalis-regény Isteni színjátékhoz fűződő – fentiek szerint részletesen vizsgált – intertextuális viszonya tökéletesen leírható a szövegek köziség tudományos diskurzusába nemrégiben bevezetett oximoronikus stilizáció terminusával. Ez az eljárás kifejezetten olyan forma és stílus vonatkozásában alkalmazható eredményesen, „amely már bizonyos értelemben hieratikussá vált, s a kulturális tradícióban viszonylag szilárd kompetenciával és »belső világszemlélettel« rendelkezik.”[7]

---

[5] Valastyán Tamás (2006), „Különvalóság, Novalis és a mese”, *Híd* 2006/4, 17–24., Tánczos Péter (2014), „Az én misztikája a német koraromantikában”, *Különbség* 2014/1, 197–211.

[6] ÖRDÖGH Éva (1989), „Vergilius és Beatrice szimbolikájának értelmezése Dante Isteni színjátékában (Egy deduktív kritikai módszer eredményeiről és hiányosságairól)”, *Filológiai Közlöny* 1989/1, 53–54.

[7] Balbus, Stanisław (1993), „Oximoron és intertextualitás”, ford. Reiman Judit, *Helikon* 1993/4, 519–532. „Az oximoronos stilizáció során az allegorézis és archetipézis törékeny egyensúlyának állandó feszültsége és ami ebből következik – a szöveg [Heinrich von Ofterdingen] és architextje [Isteni színjáték] közötti állandó, feloldhatatlan ambivalencia az intertextuális tér kiszélesítésére kényszerítő, növekvő interferencia hatására elmélyíti a mű implikaturális jelentését, amely máskülönben az allegorézis javára történő leegyszerűsítő interpretációval, a minta triviális karikatúrájává változtatná a szöveget, vagy – ha a mérleg nyelve az archetipézis irányába mozdul el – a posztulatív konzervatív programszerűséget kényszerítené rá.” 524.

A bohémromantika – legalábbis pályája kezdetétől az első világháború kitöréséig – meghatározó komponense Heltai Jenő írói világának. Érdeemes megemlíteni, hogy a szerző első bohém témájú kisregényei – a Hoffmanné meséi (1895), illetve a Hét sovány esztendő (1897) – közel egy időben láttak napvilágot Henry Murger *Scènes de la vie de bohème* (1851) című regényének magyar fordításával. A szerző ún. bohémregényei közül három – az imént már említett Hét sovány esztendő, Az utolsó bohém (1911), illetve a Jaguár (1914) – a Szépirodalmi Könyvkiadó 1957-es, jelentős kanonizációs gesztusnak tekinthető életműkiadásában együtt is megjelent, Tollforgatók címen. Fontos megjegyezni, hogy az irodalomtörténeti emlékezet által bohémregényként számontartott szövegek között nincs szoros cselekménybeli összefüggés, összetartozásuk tematikus rokonságuk mellett elsősorban reminiscens figurák jelenlétével indokolható. Míg azonban A hét sovány esztendő és Az utolsó bohém fókuszában valóban a bohém életvitel társadalmi-kulturális vetületei állnak, illetve ezekkel összefüggésben a művészi alkotás problematikája, addig a Jaguárban – amellet, hogy hősei egy bohém társaság, a Krajcáros Igazság szerkesztőségének tagjai – e kérdéskör központi helyét az olvasás/olvashathatlanság problémája veszi át, többek között az identitás vonatkozásában. Ilyen értelemben pedig a bohémregényként aposztrofált szöveg – megállapításom szerint – közelebb áll Heltai az önazonosság elbizonytalanodásának tapasztalatát artikuláló Kiskirályok-dilógiájához (*Family Hotel* [1913] és a *VII. Emánuel és kora* [1913]), mint a Tollforgatók másik két darabjához.

Heltai azon kisregényei, melyek origójában a bohém életvitel, illetve ezzel összefüggésben a művészi alkotás problematikája áll (A hét sovány esztendő, Az utolsó bohém, illetve részint a Hoffmanné meséi), – megítélésem szerint – elsősorban a művészregény műfaji alakzatának tükrében válnak értelmezhetővé. Hipotézisem szerint ugyanis ezek a szövegek művészregény-paródiaként (lásd pl. a művészi alkotás permanens elhalasztásának visszatérő motívumát) és esztétaregényként, vagyis a művészregény egyik alakváltozataként (amennyiben a művekben megjelenített életvitelt átesztétizált valóságként interpretáljuk) egyaránt olvashatók. Azok a kisregények pedig, melyek bár érintik a bohémség problematikáját, központi kérdésük ugyanakkor az identitás kérdéssé válásának válságtapasztalata (Jaguár, Family Hotel, VII. Emánuel és kora), mindeneelőtt az ún. populáris irodalom jellegzetes műfajainak (pl. detektívregény) újraírása, illetve ezzel összefüggésben hatástörténeti jelentőségük (gondoljunk itt pl. Szerb Antal vonatkozó műveire, A Pendragon legendára [1934], illetve a VII. Olivérre [1942]) mentén lehetnek érdekesekek az irodalomtudomány figyelmére.

A Rozsnyói Egyházmegye Magyarországon maradt területének egyházkormányzata 1920 és 1952 között

Az 1777-ben alapított Rozsnyói Egyházmegye korábban az Esztergomi Érsekség területe volt. Már Pázmány korában is felvetődik az érsekség területéből történő leválasztás és négy új egyházmegye létesítése, de ezt akkor nem valósítják meg. Az egyházmegye az egykori Gömör, Kis-Hont, Nógrád, Torna és Szepes vármegyék területét érintette. Egy 1900-as adat szerint a plébániák többsége magyar (52%) vagy magyar-tót (18%) nemzetiségű volt. A trianoni békediktátum a területét kettéosztja, a Magyarországon maradt részek három egységben helyezkednek el, melyek közül lélekszámszerűen és egyházkormányzatilag is a legjelentősebb Salgótarján és térsége, vagyis a Karancs-Medves vidéke (a két kisebb rész: Szentsimon plébániája, valamint a gömöri és abaúj-tornai határ menti terület).

Az egyházmegyét 1920-ig Sipeki Balás Lajos, az addigi püspök vezette, de halála után a püspöki szék – a magyar kormány közbenjárására – betöltetlen maradt, azt az új államban helynökök vezették. Közülük is a legjelentősebb Bubnics Mihály, aki 1925-től helynök, de a Felvidék visszatérése után az újraegyesült egyházmegye vezetője volt. A magyarországi területeket két jeles, korábban a rozsnyói püspöki aulában dolgozó, tapasztalt pap vezette: előbb Tornay János Sajópüspökiből, majd Pájer János Putnokról. Előbbinek jutott a konszolidálás és az új helyzetben való útkeresés, míg utóbbi a Magyarországon meginduló katolikus reneszánsz időszakában vezette az egyházmegyei részt: plébániát létesített, templomot építtetett és szentelt. 1937-ben a csehszlovák „modus vivendi” érvénybe lépésekor az egyházmegyei töredéket apostoli adminisztratúrává szervezték a Kassai Egyházmegye magyarországi területeivel együtt, amit az Esztergomi Érsekség joghatósága alá helyeztek, vezetője Meszlényi Zoltán volt. A rövid ideig fennálló helyzetet az 1938-as bécsi döntés szüntette meg, ekkor Magyarországgé lett az egyházmegye szinte teljes egykori területe. 1945-öt követően ismét visszaállt a kettéosztottság, a magyar részeket előbb Hejcéről, majd Egerből kormányozták, később, 1952-től a mindenkori egri érsek joghatósága alá került a terület.

Az 1920-as években három fő kérdés köré szerveződött az egyházkormányzat: be kellett rendezkedni a fennálló helyzetre, a meginduló katolikus reneszánsz révén előtérbe került a pasztorálás, valamint figyelniük kellett a papi utánpótlás kérdésére is, mivel az egyházmegyei töredéken nem volt elegendő pap a mintegy 54.000 hívővel rendelkező, megmaradt 19 plébánia ellátására. A papképzést az országhatárokon belül maradt szemináriumokban (Budapest, Szeged, Esztergom) folytatták, itt tanultak a töredékrész kispapjai. A pasztorálásban kulcsszerepet kapott az 1927-ben Pécsen megrendezett konferencia, itt került ugyanis előtérbe a munkáspasztoráció kérdése, amelyben Salgótarján és térsége érintett volt. Több templom és plébánia létesült, a paphiány miatt és az egyházközségek szervezése révén a ferencesek is letelepedtek a nógrádi városban. Az egyházi főhatóság kiemelt figyelmet fordított a vidékre, Bubnics Mihály püspök és Serédi Jusztinán bíboros is szerette és örömmel jött a városba.

1945 után visszaállt az egyházmegye megosztottsága, a folyamatosan kibontakozó ateizmus nem kímélte a vidéket: Salgótarjánt szocialista munkásvárossá emelték, az ózdi iparvidékhez tartozó Szentsimont a városhoz csatolták később, a Gömöri és az Abaúj-Torna megyei részt a mamutmegyébe olvasztották. Az egyházmegyei részt előbb Madarász István kassai püspök, majd Tost Barnabás káptalani helynök vezette, majd 1951-től Brezanóczy Pál későbbi egri érsek, akkor mint káptalani helynök és apostoli kormányzó. Az ő későbbi, az államhatalommal együttműködése hozzájárul a hitélet csökkentéséhez a vidéken. Míg az 1945-1948 közötti időszak a konszolidáció és az újjáépítés, az 1948-at követő évek a kibontakozó ateizmus elleni védekezés időszaka volt. A ferencesek elhurcolása (1950) után Salgótarjánban a lelkület megmarad és kitart egészen az 1956-os forradalmat követő sortűzig és megtorlásig.

Az ÚNKP pályázat révén megvalósuló kutatásomban az ezidáig figyelmen kívül hagyott rajzvers verstípusának körülhatárolására és elemző bemutatására tettem kísérletet. Míg a vizuális költészet virágzásaként számon tartott avantgárd és neoavantgárd korszakban megjelenő figurális versek (kalligrammák, képversek, síkversek stb.) meglehetősen nagy szakmai visszhangot kaptak és kapnak mind a mai napig, a Tandori Dezső költészetében megjelenő, általam rajzverseknek nevezett, a költő kézírásából és kézi rajzaiból kiépülő szó-és-kép alakzatok (pl. Sziszüphosz bekarikázva; Vázlat; Versláb-fej; Jambikus táj, A versreszelő, A múlt idő jele t (tt) című versek) vagy a Weöres Sándor kézírásos könyvében szereplő rajz-versek (vö. Weöres Sándor kézírásos könyve) az egyes életművek recepciójában, illetve az irodalomtudományi diskurzusban majdhogynem reflektálatlanul maradtak.

Kutatásom középpontjában Tandori 2007-ben megjelent Ördöglakat című kötetének rajzversei álltak, azon belül is az általam monogram-verseknek nevezett alkotások. Ezek különös szigetét képezik az önírásnak, de egészébe véve is érdekes jelenség a kötet, hisz egy oldalszámok nélküli, teljes egészében kézírással készült gondolkodás atlaszról van szó. A négyzet alakú lapokon látható, de nem hallható költemények elevenednek meg. Nehéz elképzelni hangzóvá válásukat, mivel a kusza kézírás és a szabadkézi rajzok elválaszthatatlanul összenőttek. Gyulai Zoltán a következőképpen foglalja össze a kötet rajzverseinek némaságát: „(El)olvasható, de nem felolvasható, fel- vagy (el)mondható szövegek: a némaság, a hallgatás határait ebben az esetben a klasszikus versbeszéd elhallgattatásával is megkörményező képződmények, amelyek sok esetben egy lehetséges (vagy éppen lehetetlen) struktúra felmutatását viszik véghez, és – tárgyunkhoz közelítve – a későbbi rajzokhoz (képversekhez) hasonlóan a verbális közlés hagyományos módozataitól eltávolodva, logikai, nyelvi, poétikai (stb.) tények, működések, jelenségek (stb.) „ábrázolását” célozzák.” Jelen rajzversek esetében kulcsfontosságúnak tartom az ábrázolás kifejezést, mivel jól megragadja elemi működésüket, ami kettősségük - vizualitásuk és verbalitásuk - révén érvényesül. Úgy sejtem, hogy ennek okán lehetnek képesek olyan tartalmak megragadására, amelyek kimondhatatlanok, és „nem szeretnek beszélni”.

Elemzéseimben egyrészt a gondolkodás és a képek rajzolásának paralel működését világítottam meg, másrészt a rajz közvetlenségére, nyelvhez nem mérhető és át nem fordítható voltára mutattam rá.

The background of the page is a photograph of a bookshelf. The books are arranged on wooden shelves, and their spines are visible. Some spines are in focus, showing titles in Hungarian, such as 'Középkortörténeti' and 'Könyvtár'. The text is overlaid on a semi-transparent white rectangular area.

Posztdoktori ösztöndíjasok összefoglalói

Dr. Horváth Csaba Péter

Pázmány Péter bibliahasználata

Az ösztöndíjas időszak alatt vállaltam Pázmány Péter fő művében, az Isteni igazságra vezérlő kalauz című vitairat harmadik kiadásában (1637) előforduló összes bibliai hivatkozás és idézet rendszerezését és elemzését, az új eredmények tudományos plánum előtt, konferencián történő ismertetését, valamint szaktanulmány írását. Vizsgálódásom újdonsága abban áll, hogy az összes konkrét szöveghely feltárását és textológiai feldolgozását, ellenőrzését elvégeztem.

Módszertani értelemben sem volt ez könnyű vállalkozás: a közel 5000 Pázmány által hivatkozott bibliai locus (melyből megközelítőleg 1000 latin nyelvű idézet) táblázatba rendezése után – mindegyik tételt a szöveg sorrendjében, külön sorszámmal ellátva a további feldolgozhatóság érdekében – ennek a tetemes szövegtömegnek a kvantitatív és kvalitatív elemzését végeztem el, így további adattárak alakultak ki. A kritikai kiadás számára talán a legfontosabb elvégzett munka a latin nyelvű Vulgáta-idézetek mellé a jezsuita Pázmány-kortárs, Káldi György 1626-ban kiadott magyar nyelvű bibliafordítása szövegének hozzárendelése volt.

Az – immáron filológiai-textológiai módszerekkel elvégzett – munka alapján a következő megállapításokat tehetjük: 1. Pázmány szó szerint idézi a Vulgáta szövegét. 2. Amennyiben Pázmány a latin nyelvű szöveget magyar nyelvre is áttünteti, elsősorban értelmezést, magyarázatot közöl, nem szó szerinti fordítást. Különösen igaz ez a hosszabb bibliai idézetekre, a rövidebb, pár szavas idézetek esetében természetesen szó szerinti fordítással is találkozhatunk; Pázmány számára a „tisza magyarság”, az érvelés gördülékenysége fontosabb volt, mint a betű szerinti értelem továbbítása. 3. Ahogyan az Imádságos könyvben a Biblia szent nyelve szövegkonstruáló erőként, a Prédikációs könyvben exemplumként, úgy hitvitázó műveiben, így a Kalauzban is alapvetően argumentumként funkcionál.

Eredményeimet egyrészt az ELKH–PPKE BILK 2022. április 22–23-án tartott éves rendes konferenciáján Miként fordította Pázmány a Bibliát? című előadásom keretében ismertettem, másrészt az ösztöndíjas időszak végéig mind e konferencia tervezett kötetében, mind az Irodalomtörténeti Közlemények akadémiai folyóiratban (a téma tágabb kontextusának megrajzolásával) közlésre elfogadtatom, publikálom. Kutatásom eredményei helyt fognak kapni – a Káldi-féle fordításrészek beemelésén túlmenően – a Kalauz kritikai kiadásának jegyzetkötetében is.

Elméleti háttér: A szülői perfekcionizmus meghatározó szerepet játszik abban, hogyan értékeljük teljesítményünket, és milyen módon küzdünk meg kudarcélményeinkkel. A szülői kritika gyakran önkritikus attitűdökhöz, és a kudarcokkal szembeni fokozott érzékenységhez vezet. Ennek elkerülése érdekében a perfekcionista személyek növelik teljesítményüket, amely kényszeres viselkedésminták kialakulását eredményezheti. A perfekcionizmus és a viselkedési addikciók kapcsolatát számos tanulmány megerősítette. Ezek a kutatások azonban többnyire a tanulás és a munka világára fókuszáltak. Kutatásunkban szeretnénk bizonyítékot találni arra, hogy a perfekcionizmus és a viselkedési addikciók kapcsolata olyan szabadidős tevékenységekben is megmutatkozhat, amelyekben direkt szülői elvárások a teljesítményre vonatkozóan általánosan nincsenek jelen. Ennek céljából videójátékosok körében vizsgáltuk a szülői és önkritikus perfekcionizmus kapcsolatát a videójáték-használat zavarával. Feltételeztük, hogy a kettő kapcsolatát mediálják a kudarc esetén mutatott maladaptív reakciók.

Módszer: Online kérdőíves vizsgálatunkban 2097 videójátékos vett részt (88,5% férfi, átlagéletkor=26,2 év, szórás=6,8). A kutatás a GameStar magazin közreműködésével valósult meg. Felmértük a szülői és önkritikus perfekcionizmus mértékét, a videójátékban elszenvedett kudarcokra adott általános reakciók gyakoriságát, valamint a videójáték-használati zavar tüneteit. Strukturális egyenlet modellezése (SEM) révén vizsgáltuk az összefüggéseket.

Eredmények: Útelemzésünk eredményeként megerősítést nyertünk arról, hogy a kritikus szülői attitűdök pozitív kapcsolatban állnak az önkritikus perfekcionizmussal, amely szignifikánsan növeli a videójáték-használati zavar kockázatát. Ezt a kapcsolatot a kudarcélményhez fűződő maladaptív reakciók mediálják. A szülői perfekcionizmus és a videójáték-használati zavar közötti direkt kapcsolat is szignifikánsnak mutatkozott. A teljes modell a videójáték-használati zavar varianciájának számottevő hányadát magyarázta (41%).

Következtetések: Eredményeink alátámasztják, hogy a szülői kritika az internalizált perfekcionizmuson keresztül meghatározó szerepet játszhat a kudarcra mutatott reakciókban. A maladaptív reakciók növelhetik a videojáték-használati zavar kialakulásának valószínűségét. Ezek az eredmények rámutatnak arra, hogy a kritikus szülői attitűdök negatív következményei nem csupán olyan teljesítményorientált területeken mutatkozhatnak meg, mint például az akadémiai karrier vagy a munka világa. Olyan szabadidős tevékenységekben is megnyilvánulhatnak, amelyek kapcsán a szülői elvárások a teljesítményre vonatkozóan direkt módon nem jelennek meg. Kutatásunk rávilágít arra, hogy fontos lehet a szülői attitűdök hatását is beemlíteni az addiktív viselkedések háttértényezőinek vizsgálatába, azok kialakulásának jobb megértése céljából.

Kulcsszavak: kudarc; perfekcionizmus; útelemzés; videojáték-függőség; viselkedési addikció

Új Nemzeti
Kiválóság Program

NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI
ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

PÁZMÁNY

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar